

BALTASAR SAMPER, COMPOSITOR: EL REDESCOBRIMENT D'UN MÚSIC CATALÀ A L'EXILI

AMADEU CORBERA JAUME

Conservatori Superior de Música de les Illes Balears
Universitat de les Illes Balears

RESUM

El mallorquí Baltasar Samper i Marquès (1888-1966) fou un dels músics més destacats del primer terç del segle xx i formà part de l'elit musical catalana fins a l'esclat de la Guerra Civil. Un llarg exili, primer a França i més tard a Mèxic, d'on ja no tornà, l'ha convertit en una figura quasi oblidada, relegada a un segon pla, només amb l'excepció de la seva feina com a etnomusicòleg en l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC), prou coneguda avui en dia. Tanmateix, Samper fou un compositor destacat i el coneixement de la seva obra és actualment gairebé ignorat, més enllà d'algunes composicions. En aquest article presentem una revisió dels treballs sobre Samper i la llista d'obres conegudes fins ara. A més, donam a conèixer públicament, per primera vegada, la descripció inicial, però completa, de l'important fons documental personal del músic guardat durant cinquanta anys per la seva família a Mèxic.

PARAULES CLAU: exili, República, compositors, Noucentisme, nacionalisme, Mallorca.

BALTASAR SAMPER, COMPOSER: THE REDISCOVERY OF A CATALAN MUSICIAN IN EXILE

ABSTRACT

Baltasar Samper i Marquès (1888-1966), from Majorca, was one of the most prominent musicians of the first third of the 20th century, forming part of the musical elite of Catalonia until the outbreak of the Spanish Civil War. A long exile, first in France and later in Mexico, from where he was never to return, pushed him into the background and made him an almost completely forgotten figure, except for his work as an ethnomusicologist within the framework of the Obra del Cançoner Popular de Catalunya (Catalonia Folk

Song Institution), which is quite well known today. Despite the fact that Samper was an outstanding composer, his work is now generally unknown to all except for a very few pieces. In this paper we present a review of the studies on Samper and a list of his works which are known to date. Moreover, for the first time we make public a preliminary but complete description of the musician's valuable compilation of personal documents which has been kept for 50 years by his family in Mexico.

KEYWORDS: exile, Spanish Republic, composers, *Noucentisme*, nationalism, Majorca.

L'any 2016 es varen complir cinquanta anys de la mort de Baltasar Samper i la d'un altre insigne músic mallorquí, Joan Maria Thomàs: tots dos tan amics, malgrat els anys i les distàncies, tots dos tan oblidats avui en dia. L'efemèride d'ambdós artistes fou inadvertida, ignorada per complet pels àmbits acadèmics i institucionals dels Països Catalans. Només l'Orquestra Simfònica de les Illes Balears (OSIB) va programar, dins la temporada 2015-2016, l'única composició realment coneguda de Samper, *Mallorca (suite simfònica)*, anomenada també *Suite Mallorca*,¹ i això va bastar per a tot «l'homenatge»; una obra que, a causa de la seva popularitat, encara ara manté l'autor encaixonat dins el clixé de «nacionalista» (Parets i Massot, 1992; Casares, 1986 i 2002), però que, per contra, Samper, al cap dels anys, va arribar a avorrir: «[la *Suite Mallorca*] ha corregut més del que jo hauria volgut, i [...] [juntament] amb dues altres obres —només dues— sobre temes mallorquins, m'han fet adjudicar l'etiqueta de músic folklorista o popularista», tal com confessava en una nota autobiogràfica enviada al compositor Josep Valls el 1946.²

1. Concert núm. 10 de la temporada, 17 de març de 2016.

2. Aquesta i altres cartes són al Fons Josep Valls i Royo de la Biblioteca de Catalunya (BC), top. Jva1251. En total, hi ha vuit cartes més la nota autobiogràfica citada. Cobreixen dos períodes: el més intens, del novembre de 1945 al març de 1946 (cinc cartes), i un de més breu, del febrer al març de 1958 (tres cartes). Tanmateix, tot i que el fons documental de Josep Valls no va arribar a Catalunya fins a l'any 2011, aquests documents ja eren coneguts per alguns autors mallorquins, com ara Joan Company, que en va rebre la còpia del mateix Valls, i Joan Moll, que en va publicar alguns extractes breus (Joan MOLL, «Aspectes de la correspondència de Baltasar Samper amb Mn. Joan Maria Thomàs (I)», a *VII Trobada de Documentalistes Musicals*, 2000, p. 253); sembla prou clar que Joan Parets, Pere Estelrich i Biel Massot també els varen llegir per elaborar la biografia i un inventari de les obres de Samper (Joan PARETS *et al.*, «Biografia de Baltasar Samper», a *Actes del Congrés Internacional d'Estudis Històrics «Les Illes Balears i Amèrica»*, 1992). La història de com varen arribar aquestes cartes a Mallorca és prou curiosa, i el mateix Joan Moll l'explica en un altre article breu (Joan MOLL, «La recerca de la música de Baltasar Samper», a *IV Trobada de Documentalistes Musicals*, 1997).

Tenim encara un altre document que certifica fins a quin punt Samper estava cansat de la *Suite*. L'única carta conservada entre Samper i Robert Gerhard, del 1937, és una resposta a una proposta d'un concert en què s'interpretaria la *Suite* i una altra obra del mallorquí, *Danses mallorquines*. Samper contesta que, «sense renegar d'aquestes obres, me'n sento ja tan lluny, que pel meu gust no les donaria si no puc fer conèixer coses més recents», Col·lecció Robert Gerhard, BC, top. M 6992/12.

Baltasar Samper no és, ni de bon tros, un músic desconegut; almenys, no de nom. La seva biografia és prou sabuda:³ mallorquí de naixement, Samper arribà a ser una de les figures prominents del panorama musical català dels anys vint i trenta. Compositor, pianista, director d'orquestra, crític musical i precursor, en el marc de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC), d'una primera etnomusicologia catalana positivista i sistemàtica (Martí, 1991, p. 25; Ayats, 2004, p. 135), fou també un intel·lectual compromès amb el projecte republicà de la Generalitat —formà part del Consell de Cultura, dins la Subponència de Música—,⁴ membre d'Acció Catalana (Massot, 1992, p. 234) i col·laborador del moviment catalanista de Mallorca, a través de les activitats de l'Associació per la Cultura de Mallorca. La guerra l'agafà probablement en el moment de més maduresa artística i intel·lectual, i reconeixement social, i el llunyà exili mexicà de per vida el condemnà a un progressiu —però definitiu— oblit dins la memòria musical catalana. Fins avui.

Baltasar Samper se'n presenta com un cas ben remarcable de músic polifacètic, que tocà quasi totes les tecles del seu ofici i que, en totes, fou reconegut i admirat pels seus col·legues i contemporanis. Tanmateix, modernament tan sols els seus treballs etnomusicològics com a «missioner» de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya han estat estudiats i comentats per autors com Josep Massot i Jaume Ayats; de la seva feina a Mèxic com a responsable de folklore de la Sección de Investigaciones Musicales de l'Instituto Nacional de Bellas Artes, només molt recentment el musicòleg mexicà Antonio Ruiz n'ha començat a mostrar les primeres conclusions.⁵ La resta dels aspectes de la seva activitat musical segueixen sent, en general, desconegudes.

3. Vegeu Xavier MONTSALVATGE, «Baltasar Samper», *Destino*, vol. 1491-1494 (1966), p. 97; Emilio CASARES, «Baltasar Samper, entre el nacionalismo y el impresionismo», a *La música en la generación del 27: Homenaje a Lorca, 1915/1939*, 1986, p. 139-147 i «Samper Marquès, Baltasar», a *Diccionario de la música española e hispanoamericana*, vol. 9, 2002, p. 638-642; Joan COMPANY, «El centenari de Baltasar Samper: 50 anys de música, 50 anys de silenci?», *Revista Musical Catalana*, núm. 50 (1988), p. 5-9; Montserrat ALBET, «Evocació de Baltasar Samper», *Serra d'Or*, núm. 344 (1988), p. 62-63; Josep MASSOT, *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra: 1930-1950*, 1978; *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*, 1992; *De la guerra i de l'exili: Mallorca, Montserrat, França, Mèxic (1936-1975)*, 2000a i *Escriptors i erudits contemporanis: Vuitena sèrie*, 2008; Joan PARETS *et al.*, «Biografia de Baltasar Samper», a *Actes del Congrés Internacional d'Estudis Històrics «Les Illes Balears i Amèrica»*, 1992; Jorge de PERSIA, *Ecos de músicas lejanas: músicos catalanes en el exilio*, 2012; Olga PICÚN i Consuelo CARREDANO, «Músicos en la sombra: historias desconocidas del exilio republicano español en México», a *Exils et mémoires de l'exil dans le monde ibérique (XIX-XXIe siècles) / Exilios y memorias del exilio en el mundo ibérico (siglos XIX-XXI)*, 2014, p. 277-288. Les dues darreres publicacions s'estenen més que les altres pel que fa a la seva etapa mexicana.

4. *Bulletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* (en línia) (26 març 1934), <<http://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1934/19340085.pdf>> [Consulta: 27 agost 2017]. Citat també per Ramon NAVARRO, *L'educació a Catalunya durant la Generalitat, 1931-1939*, 1979, p. 276-277.

5. Antonio RUIZ, *Tras las huellas de Baltasar Samper: influencia de un músico e investigador catalán en la investigación musical mexicana*.

Un dels aspectes que crida més l'atenció, com ja comentàvem abans, és el poc coneixement modern de la seva obra compositiva: la *Suite Mallorca*, algunes obres per a piano (*Danses mallorquines*, *Lai d'amour*, *Ritual de pagesia*) i molt poca cosa més. No obstant, ens apareix sistemàticament com un autor destacat del període republicà: sense excepció, tots els treballs sobre la música culta d'abans de la Guerra Civil citen Samper com un dels creadors rellevants d'aquell moment. I en el cas català, concretament, s'esmenta sempre l'efímer grup dels Compositors Independents de Catalunya, que es va presentar en societat el 1931: Toldrà, Grau, Mompou, Blancafort, Gerhard, Lamote de Grignon (fill), Gibert i Camins, i el mateix Samper, que era el més vell de tots.

D'alguna manera, aquesta llista ja ha esdevengut «canònica», o més aviat «emblemàtica», de la música a la Catalunya del període republicà; malgrat tot, aquesta època va molt més enllà d'aquests noms i, per tant, cal que encara sigui estudiada en tota la seva complexitat i vitalitat musical. D'altra banda, aquest estudi no hauria d'estar només limitat al Principat, sinó que convendria ampliar-lo a la xarxa de relacions i projectes que el republicanisme i el Noucentisme cultural pensaren i construïren per a tots i en tots els Països Catalans, amb més o menys intensitat, i del qual Baltasar Samper, en aquest cas, és representatiu potser de la manera més clara.

Però què aportava Samper en aquest grup? Què el dugué a ser un dels compositors més reconeguts del seu moment? Quina és l'envergadura de la seva obra? No ho sabem encara. Una de les dificultats d'abordar l'estudi de la feina com a creador de Baltasar Samper és que no existia fins ara un «fons Samper» únic, sinó que les seves composicions estan repartides en diferents arxius i biblioteques dels Països Catalans i l'Estat, com a part de llegats i fons particulars: Biblioteca de Catalunya (BC), Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Biblioteca Pública de Palma Can Sales, Biblioteca Lluís Alemany (BLA), Partituroteca de la Universitat de les Illes Balears, Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), biblioteca de la Fundación Juan March de Madrid i biblioteca del Conservatori Municipal de Música de Barcelona (CMMB), a més d'alguna col·lecció privada. A la biblioteca de la Fundació Bartolomé March de Palma, d'altra banda, sí que es conserva una petita col·lecció documental de Samper, sense catalogar, que es va comprar ja fa anys a Roser Samper,⁶ filla del primer matrimoni del músic i que sembla que fou l'únic familiar amb qui Samper mantingué una relació fluida des de l'exili.

La inversió de temps que significa fer un buidatge de tots aquests arxius a la recerca de la música de Samper, sumada a un relatiu oblit del personatge, fa que avui dia no disposem d'un inventari definitiu —no podem parlar encara de catàleg—, ni tan sols aproximat, del conjunt de la seva obra que ens permeti fer-nos una idea del caràcter heterodox de la seva progressió artística en termes estètics i estilístics.

6. Joan MOLL, «La recerca de la música de Baltasar Samper», a *IV Trobada de Documentalistes Musicals*, 1997, p. 260-261.

UN PROBLEMA DE VISIÓ DE CONJUNT

Fins avui hi ha cinc publicacions que presenten una llista d'obres de Samper. Són els articles de Joan Company,⁷ Joan Parets *et al.*,⁸ Emilio Casares,⁹ Xavier Carbonell¹⁰ i, una altra vegada, Joan Company.¹¹ A part, el pianista Joan Moll¹² va publicar una relació de les obres que va poder veure quan, aprofitant una gira pels Estats Units l'any 1989, va viatjar fins a Mèxic per entrevistar-se amb la viuda de Baltasar Samper, Dolors Porta, que per primera vegada va accedir a mostrar el llegat que guardava del seu marit. També comptam amb una llista d'obres que el mateix Samper va escriure en la seva autobiografia, enviada a Josep Valls el 1946 i que, tanmateix, no deixa de ser una tria relativament petita del conjunt de treballs del compositor —quan encara n'havia de compondre alguns més.

Si només atenem, però, els inventaris publicats en els articles sobre Baltasar Samper, incloent-hi la llista de Moll (2003) —que pretenia ser parcial, només del material de Mèxic—, que hem aplegat en l'annex I, obtenim cinquanta-vuit referències en conjunt: un repertori d'obres molt diverses, des de música orquestral de gran envergadura fins a cançons i, fins i tot, goigs. Crida l'atenció que algunes de les obres de les primeres llistes no apareixen en les d'anys posteriors, com si els diversos autors no haguessin consultat el que ja era publicat. Així, llegint cada article per separat, la llista d'obres de Baltasar Samper resultava molt més curta del que en realitat era, i donava una imatge relativament falsa o disminuïda de la seva talla com a compositor. Es tractava, per tant, d'un problema de visió de conjunt.

Moltes d'aquestes cinquanta-vuit obres, en el moment que es va publicar el darrer article (l'any 2003), només eren conegudes de referència. Una de les fonts utilitzades pels autors, com hem comentat abans, era la nota autobiogràfica rebuda per Josep Valls el 1946 —i que el mateix compositor català havia enviat—, juntament amb el material que conservava de Samper, després d'haver llegit l'article de Joan Company (1988) a la *Revista Musical Catalana*: Valls, que feia quaranta anys que conservava cartes i partitures de Baltasar Samper, després de llegir aquell text va pensar que, finalment, aquell petit llegat del mestre mallorquí estaria en bones mans. I a Mallorca.

7. JOAN COMPANYY, «El centenari de Baltasar Samper: 50 anys de música, 50 anys de silenci?», *Revista Musical Catalana*, núm. 50 (1988), p. 5-9.

8. JOAN PARETS *et al.*, «Biografia de Baltasar Samper», a *Actes del Congrés Internacional d'Estudis Històrics «Les Illes Balears i Amèrica»*, 1992, p. 243-252.

9. EMILIO CASARES, «Samper Marquès, Baltasar», a *Diccionario de la música española e hispanoamericana*, vol. 9, 2002, p. 638-642.

10. XAVIER CARBONELL, «Samper i Marquès, Baltasar», a *Gran enciclopèdia de la música*, vol. 7, 2002.

11. JOAN COMPANYY, «Samper i Marquès, Baltasar», a *Història de la música catalana, valenciana i balear*, vol. X, 2003, p. 184-185.

12. JOAN MOLL, «Conversa d'en Joan Moll amb na Dolors Porta», a *X Simposium i Jornades Internacionals de l'Orgue Històric de les Balears. X Trobada de Documentalistes Musicals*, 2003, p. 117-125.

En aquella nota, dièiem, Samper escrivia a Valls una relació d'algunes de les seves obres fins aquell moment: les conegudes *Suite Mallorca*, *Ritual de pagesia* i *Danses mallorquines*, però també d'altres que, molt curiosament, no apareixen en les publicacions esmentades, com ara les versions orquestrals de les *Cançons franciscanes* o la *Cançó de taverna*, les *Set cançons per a soprano i orquestra*, que sí que va veure Moll, o el fet que Samper digués que havia compost sardanes.

MALLORCA, Suite Simfònica per a gran orquestra, sobre temes populars i amabilitats mallorquines, seri d'Afers. D'altres, sé que són a Barcelona. Moltes coses: I - Rapsòdia dormien per la meua llibreria, hauran desaparegut. Un II - Calma a la mar, bitàbulie la casa on vivia, a la Via Laietana. Tots III - Festes llibres, música, discos i papers, fou guardat durant algun temps a l'Arxiu Històric, el director del qual era molt amic

RITUAL DE PAGESIA, Tres peces per a petita orquestra i piano, sobre tot i ho d'temes populars mallorquins, altre amic s'ho emportà a una fàbrica d'Indústries Olivares tenia a Sant Celoni. De Barcelona em diuen que una de II - De vetllada, a la llarada: per tant, dono per perduda l'altra de III - Als Figuerarosos en la llista anterior més que les coses que tinc aquí i que sé cert que em guarden allí.

DANSES MALLORQUINES, per a orquestra de cordes i piano.
I - So de Pastera
II - Ball de la Cisterna

CANÇONS FRANCISCANES, per a soprano i orquestra. (Poemes de Melcior Font)
I - Romanc de les mans obertes
II - Cançó de l'aigua
III - Cançó de les engrunes

CANÇO DE TAVERNA, per a tenor i orquestra. (Poema de Josep Ma. de Segarra).

CINC CANÇONS (EL SENYAL), per a soprano i orquestra. (Poemes de Tomas Garcés)
I - El Senyal
II - Cua de Dofí
III - Joc
IV - Cavallets vora mar
V - Balada

LA BALADA DE LUARD, EL MARINER, per a soprano i orquestra de cordes i piano. (Poema de Josep Ma. de Segarra).

CANTIC ESPIRITUAL, per a chors, gran orquestra i orgue. (Poema de Jean Racine).

CONCERTO, per a piano i orquestra.

SET CANÇONS, per a soprano i orquestra. (Poemes de Conrad Ferdinand Meyer).

CINC SONEIS DE SHAKESPEARE, per a cant i piano.

24 CANÇONS, amb acompanyament de piano.

VARIACIONS SOBRE UN TEMA ORIGINAL, per a piano.

BALADA, per a piano.

Peces diverses.

Sardanes, per a cobla d'onze instruments.

Chors, originals i harmonitzacions de cançons populars catalanes.

Algunes d'aquestes composicions les tinc aquí; les havia deixat a l'Ambaixada francesa, a Barcelona, i vaig rebre-les a París gràcies a

FIGURA 1. Llista d'obres de Baltasar Samper enviada a Josep Valls (12 desembre 1946).
FONT: Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva1251.

ON ÉS LA MÚSICA DE SAMPER?

Un primer pas en la recerca i la recuperació de l'obra compositiva de Baltasar Samper fou, doncs, quelcom tan simple com posar en comú les llistes publicades fins al moment. Fet això, calia seguir-la ampliant.

I així ho vàrem fer. La investigació pels diferents arxius abans esmentats ens va permetre ampliar aquesta relació, arran de la descoberta d'algunes obres inèdites, de còpies desconegudes de valor documental important i de la troballa d'un rotlle de pianola de la casa Victoria de les *Danses mallorquines* —tot i que no és un dels d'«autor»—, que formava part de la gran col·lecció de rotlles localitzada a Mas Roger, dins el Parc Natural de la Serra de Montsant,¹³ al Priorat.

Així, de les cançons catalanes per a veu i piano (un gènere que Samper va cultivar bastant, entre poesies d'autor i cançons tradicionals) que només eren conegudes per mitjà de referències (Company, 1988, p. 9), vàrem trobar les còpies inèdites de *Del Monestir a la Pobla*,¹⁴ *Cançons franciscanes*,¹⁵ *Capvespre de juny*,¹⁶ *Una esperança tardana*,¹⁷ *Plors*¹⁸ i *Scherzo*;¹⁹ a més, cal afegir-hi una cançó fins ara del tot desconeguda, *Fantasia*,²⁰ sobre un poema probablement també inèdit del llatí Josep M. Casas-Homs, que fou amic i col·laborador de Samper en algunes missions de l'OCPC per les Illes Balears.

Sobre aquestes cançons cal dir que, gràcies als arxius, podem relacionar la majoria de les composicions amb les cantants Conxita Badia, Pilar Rufí i Andreua Fornells,²¹ bé sigui a partir de les dedicatòries o perquè es troben als seus fons. És

13. Sobre el projecte de recuperació de la col·lecció de Mas Roger, vegeu l'article de Jordi ROQUER, «Els sons ocults del paper perforat», *Revista Catalana de Musicologia*, núm. VII (2014), p. 137-152.

14. Aquesta és la que tots els inventaris citen incorrectament com *La Pobla de Llitet*. Harmonització d'una cançó recollida pel mateix Samper; còpia impresa, fons Nadal Puig Busquets BC, top. 2006-4-C 23/23.

15. Lletra de Miquel Font. Dins l'edició de *Cants franciscans*, fons Manuel Blancafort, BC, top. M 4897/31. A la biblioteca Bartolomé March (BM) hi ha també un esborrany, a llapis, de les *Cançons*, tot i que la darrera és incompleta. Les partitures estaven desordenades i mesclades amb d'altres, i va caldre ordenar-les per veure que es tractava d'aquesta obra.

16. Poema de Carles Soldevila. Còpia manuscrita al fons Conxita Badia, BC, manuscrita i dedicada a la cantant pel mateix Samper, top. M 4592/33e.

17. Poema de Josep Carner. Dues còpies manuscrites: l'una, al fons del mateix Josep Carner (capsa 7/2, ms. 4746/5), i l'altra, al de Conxita Badia (top. M 4592/33d), tots dos a la Biblioteca de Catalunya.

18. Poema de Maria Antònia Salvà. Còpia manuscrita, Fons Maria Antònia Salvà, BLA, signatura MMSS-MAS-C-2/7, carpeta 7, doc. 20.

19. Poema de Miquel Ferrà. Tres còpies impreses localitzades: l'una, al fons de la BLA, Partitures/Samper, dedicada a Estanislau Pellicer; l'altra, entre el llegat de Pilar Rufí a la biblioteca del CMMB, dedicada per Samper a la cantant, i encara una primera versió, publicada en el núm. 1 de la revista *Almanac de les Lletres*, p. 60, a partir del manuscrit original.

20. Fons Conxita Badia, BC, top. M 4592-33a. Dedicada a Andreua Fornells.

21. I també amb Mercè Plantada, un altra de les grans veus de la lírica catalana del moment, que acompanyà Samper en el festival que l'Associació Bach per la Música Antiga i Contemporània, que presidia Joan M. Thomàs, organitzà en honor seu a Sóller i a Palma el 1928.

FIGURA 2. *Fantasia*, amb lletra de Josep M. Casas-Homs.
 FONT: Fons Conxita Badia, BC, top. M 4592-33a.

especialment interessant la col·lecció del Fons Conxita Badia de la BC, que inclou, entre d'altres, les cançons *Enigma*, *Recobrament*, *Amor, tinc por*, *Capvespre de juny*, *Fantasia* i *Una esperança tardana*: per mitjà d'una de les cartes de Samper a la poetessa Maria Antònia Salvà,²² sabem que aquestes cinc cançons formaven un

22. El Fons Maria Antònia Salvà de la BLA, fins ara ignorat pel que fa a Samper, és un dels més interessants: conserva quinze cartes entre el músic i l'escriptora, així com diverses partitures manuscrites. La relació entre els Samper (també amb el seu germà Julià, capellà i organista) i Salvà és igualment molt present en la correspondència entre l'autora i el poeta Miquel Ferrà, també amic de Baltasar Samper (Gayà, 1998 i 2006).

cicle complet, ja que el compositor les va enviar totes juntes «a un concurs» l'any 1936: «[...] en la col·lecció que vaig enviar hi ha dues poesies de vostè, una d'en Carner, una d'en Josep Ma. Casas, una d'en Miquel Ferrà i una d'en Carles Soldevila».²³

En aquesta mateixa carta, Samper també comenta la intenció de musicar un altre poema de Salvà, *Gerdor hivernenca*: «[...] no he pogut encara escriure la música de *Gerdor hivernenca*, però la sent fa temps i quan pugui dedicar-li una hora, crec que sortirà sense patir». No ens consta, tanmateix, que ho arribàs a fer mai; potser l'esclat de la guerra —i el distanciament que això va suposar amb la poetessa de Lluçmajor, partidària de Franco— va fer que no arribàs mai a dur a terme aquesta idea.

Pel que fa a l'obra pianística, localitzarem una còpia manuscrita de les *Variacions sobre un tema original* (aquí titulada *Tema amb variacions*) a la biblioteca del CMMB, però no fou copiada per Samper, sinó pel pianista Blai Net, datada (1922) i signada per ell. I entre els papers de la biblioteca Bartolomé March varem trobar, completament mesclats amb d'altres, dos fulls manuscrits a llapis, sense data ni títol, però signats, que eren una petita peça per a piano; l'hem titulada *Estudi per a piano*.

Aquestes són, doncs, les còpies i els originals trobats d'algunes obres inèdites i d'altres de les quals només es tenia referència escrita, però no la partitura, a Catalunya i Mallorca. Però una mica més de recerca ens va permetre ampliar la llista amb noves peces que ens mostren Baltasar Samper com un compositor prou prolífic.

En la biografia de Joan Parets *et al.* (1992) se cita una obra escènica, *El rei de Bàbia* (1913), amb música de Samper i llibret del dramaturg Bartomeu Singala. Tanmateix, la història és una altra i l'autor del llibret, també. Tal com explica l'escriptor Màrius Verdaguier en les seves memòries de joventut,²⁴ la gènesi d'aquesta opereta foren les estones bohèmies de la Casa dels Poetes, un casal abandonat al centre de Palma, veïnat de la casa del poeta Joan Alcover, que el pintor Antoni Gelabert i ell reconvertiren en un punt de trobada de la joventut artística de la ciutat i que solien freqüentar convidats il·lustres com ara Santiago Rusiñol, el mateix Alcover, Joaquim Mir, Rubén Darío o Enric Granados, mestre de Samper. Verdaguier, doncs, fou també molt amic de Baltasar Samper —havien estat companys d'institut—,²⁵ i tots dos solien passar llargues estones a la Casa, que l'escriptor recordava feliçment:

23. Carta de Baltasar Samper a Maria Antònia Salvà, 24/3/1936. Fons Maria Antònia Salvà, BLA, signatura E-MAS-C-1 (carp. 3-304).

24. Màrius VERDAGUER, *La ciutat esvaïda*, 1977, p. 121.

25. Fins i tot havien impulsat una revista literària, en aquells anys d'estudiants, amb el nom *Alma Lírica*, juntament amb altres companys d'estudi, com ara Ramon Morey, Joan Bauzá, Ferran Bello i Miquel Ferrà (Màrius VERDAGUER, *La ciutat esvaïda*, 1977, p. 146). L'amistat de joventut entre Verdaguier i Samper queda ben explicada en diversos fragments de *La ciutat esvaïda*; de fet, un d'aquests extensos fragments està dedicat al compositor (p. 45-48).

[...] record uns matins molt divertits, escrivint en col·laboració amb En Josep Singala i En Baltasar Samper, una opereta bufa que titulàvem *El rey de Babia*. En Singala hi posava l'argument, jo hi posava els versos i En Baltasar Samper la música.

Per veure quin efecte produïa la cosa, En Samper s'asseia al piano i tocava la reducció de la partitura, mentre En Singala i jo, amb veu de falset, cantàvem la lletra. Era un duo realment sorprenent [...].

Josep Singala, procurador i dramaturg, a qui Verdaguer també dedica parts del seu llibre, era, doncs, fill de Bartomeu Singala (Mas, 2006, p. 226) —d'aquí sorgeix la possible confusió. Així doncs, seguint la narració, Singala quedà tan content de l'opereta que provà d'estrenar-la a Barcelona, amb permís dels altres dos autors. Verdaguer relata com va anar la cosa:²⁶

[...] cansat de visitar empresaris sense que li fessin cas, un matí entrà en el teatre Arnau del Paral·lel, on es representava una Revista. Anava amb un pianista, i acompanyat d'ell, cantà alguns fragments a la «vedette». El resultat fou que l'empresari li comprà la propietat de l'obra per cinquanta duros, amb la intenció de desfer-la i aprofitar-ne alguns fragments per a nous quadros de la Revista. Una marxa bufa i un duo van ser molt aplaudits. La resta sembla que anà a parar a la paperera [...].

Però aquesta no fou l'única incursió de Samper en el camp de la lírica. Gràcies a l'hemeroteca sabem que, només uns anys després, el 1916, el músic va estrenar, ara sí, una altra opereta: *La corte de los milagros*, amb llibret del periodista oficial de correus —com també ho era Samper (Massot, 1992, p. 213)— José León Fernández Coca, al teatre Imperio de Barcelona. En la crítica del dia següent de l'estrena, *La Vanguardia*²⁷ la qualificava de «acierto» i destacava que «de la música lo mejor es una canción del primer acto y un intermedio muy fino y muy sentido», però afegia que «en otros números no nos pareció el músico muy afortunado, pero este intermedio hace poner esperanzas en el joven músico». Tot i això, sembla que fou un èxit, i encara que els autors, León i Samper, s'hi havien presentat amb un pseudònim, el redactor trobà que n'havia de dir els noms: «[...] es el autor de la letra nuestro compañero en la prensa, el conocido redactor de *Las Noticias*, don José León Fernández-Coca y de la música lo es el joven compositor mallorquín Baltazar [*sic*] Samper, discípulo predilecto del maestro Granados [...]». Baltasar Samper, en cap dels seus escrits, mai donà referència d'aquesta opereta, potser «avergonyit» d'un pecat de joventut no del tot afortunat pel seu gust.

I ja com un dels músics i crítics més destacats del moment, Samper s'engrescà en una producció del setmanari *Mirador*, on col·laborava, i posà música a l'obra de teatre del periodista Àngel Ferran titulada *Perquè demà surti el sol*;²⁸ d'entrada, Otto Mayer-Serra, en un llarg article a principis d'abril de 1935, ja comentava que

26. Màrius VERDAGUER, *La ciutat esvaïda*, 1977, p. 121.

27. «Música y teatros», *La Vanguardia* (8 gener 1916), p. 13.

28. «*Mirador* emprèn la representació d'una obra teatral», *Mirador* (2 maig 1935), p. 1.

Samper havia d'acabar de posar la música a «sarsuela sobre un text molt espiritual d'Àngel Ferran».²⁹ Aquesta sarsuela no podia ser cap altra que *Perquè demà surti el sol*, de la qual donà més detalls la mateixa revista en anunciar-ne el repartiment:³⁰ Samper hi figura com el responsable de les «il·lustracions musicals». L'obra s'estrenà finalment el 14 de maig d'aquell any al Poliorama, pel que sembla amb una única funció, i el mateix setmanari en feu una crítica irregular,³¹ sense cap al·lusió a la part musical, de la qual no sabem res més.

* * *	
<p>MIRADOR i la secció de teatre de l'Ateneu Polytechnicum, sota la direcció del mestre Enric Jiménez, presenten, en sessió única, al teatre Poliorama, el dia 14 de maig, a un quart d'onze del vespre, la farsa d'ANGEL FERRAN en un próleg i tres actes <i>Perquè demà surti el sol</i>.</p>	
REPARTIMENT	
PRÒLEG	
<p>Venedor ambulant, J. Balat Amic, E. Penedès</p>	
ACCIÓ	
<p>Lèlia, Maria Gotzens Teresa, Maria del Carme Font Tia Claret, Maria Teresa González Tieta Maria, Gumeriada Pi Lalé, Josefina Virgili Nita, Maria Antònia Sardà General Palau d'Aries, Joan Cristòfol Mateu, Josep Moreta Periodista, Ramon Gil Bado, S. Armengol Sr. Ricard, E. Maqueda Cambret, Aureli Vilà Dormiegos, A. Santigenis Sr. Sebastià, Ramon Coves Sr. Calitó, J. Llopart Guardia 1.ª, Francesc Coll Guardia 2.ª, Ramon Pi Un cassador de cocinins, Vicenç Ponce Un joguiner, B. Figueres Nen dels diaris, J. Segura Toni, A. Nogués Pere, Joan Soler Joan, Jesús Palmada Carceller, S. Sans Guardapasseigs celestial, J. Visa Invitats, invitades, gent del gran món. Gent de la mala vida</p>	
<p>Tres decoracions segons projecte de Francesc Fontanals i realitzades per Díaz Costa. Caricatures corporals de Jaume Bagaria. Il·lustracions musicals segons direcció de Baltasar Samper.</p>	
PREUS	
Butaques pati 1.ª classe	6 ptes.
» amfiteatre 1.ª rengle	6 »
» pati 2.ª classe	5 »
» amfiteatre 2.ª rengle	3 »
Entrada 1.ª pis i de passeig	2 »
<p>Per localitats fins al dia de l'estrena hom pot dirigir-se a Miradors, Llibreria Lluís Bergé, Rambla del Centre, 19, i a l'Ateneu Polytechnicum, Alt. de Sant Pere, 27. El dia de l'estrena, al Teatre Poliorama.</p>	

FIGURA 3. Quadre de repartiment de l'estrena de *Perquè demà surti el sol*.
FONT: Revista *Mirador* (9 maig 1935).

29. «Baltasar Samper, il·lustrador de films», *Mirador* (4 abril 1935), p. 8.

30. «Dimarts que ve, al Poliorama», *Mirador* (9 maig 1935).

31. Joan Cortès, el crític teatral de la revista, escrivia arran de l'estrena: «Tot el bo que té [l'obra], i és moltíssim, no havia de quedar inèdit per culpa d'allò que no atrevint-nos a qualificar-ho de dolent direm que xoca amb les habituds o no resulta d'acord amb aquelles normes tàcites i informulades que tants i tants han invocat davant aquesta estrena», «*Perquè demà surti el sol*», *Mirador* (23 maig 1935), p. 5.

El fet que Baltasar Samper mai citàs, en cap dels textos que li coneixem, l'existència d'aquestes tres obres ens indueix a pensar que no en devia estar especialment orgullós. No obstant, cal apuntar-les a la llista de repertori del compositor.

D'altra banda, Mayer-Serra, en el mateix article, aporta una mica més d'informació sobre els projectes que tenia Samper com a compositor en aquells anys, a part de la sarsuela: un trio per a piano i instruments de corda i una sonata per a violí, dues obres de les quals no sabem res més.

Samper també va compondre, almenys, dues sardanes. La primera, anomenada *Llunyanyies*, l'única referència de la qual és en una carta a Joan Llongueras,³² en què Samper diu de la sardana que «cal descartar-la. Ja sé que és defectuosa. És la primera que he escrit i no hi tinc gaire traça». L'altra que coneixem s'anomena *Hivern*. Fou estrenada en el concert de Cap d'Any de l'Orfeó Català del 1936 per la Cobla Barcelona (16/1/1936), tal com recollia la *Revista Musical Catalana*:³³ «[...] una nota ben personal va oferir-nos Baltasar Samper: *Hivern*, composició fortament suggestiva, amb la qual el delicat músic mallorquí s'integra a la llista de compositors sardanistes, i que desitgem sentir de nou». Un esborrany incomplet d'aquesta sardana és entre els papers de la biblioteca Bartolomé March; però, tal com ens explicà el músic Josep Maria Serracant, fa alguns anys l'associació Músics per la Cobla la va recuperar d'entre l'arxiu de la Cobla Barcelona,³⁴ que els fou cedit pels descendents del seu antic director Joaquim Serra. Gràcies a això, *Hivern* fou reestrenada en un concert de la Cobla Mediterrània dins el Festival Internacional de Música de Sabadell el 2013, on també s'estrenà una sardana desconeguda de Pau Casals i algunes més d'altres autors.³⁵

Una altra obra que hem d'afegir a la llista és l'*Himne del VII Centenari de la Conquesta d'Eivissa*, que Samper compongué a petició del canonge, historiadore i folklorista eivissenc Isidor Macabich. Samper i Macabich s'havien conegut durant la missió de l'OCPC per Eivissa i Formentera l'any 1928. Tal com explica Isidor Marí,³⁶ entre els papers que conservava el canonge hi havia dues cartes de Samper del juny (dies 7 i 13) de 1935 —el mes d'agost d'aquell any s'havia de celebrar solemnement el setè centenari de la conquesta de l'illa—: en la primera, el músic es mostrava molt agraït pel fet que Macabich hagués pensat en ell per a tal ocasió, i s'excusava encara de no tenir l'himne llest; en la segona ja adjuntava la música amb algunes puntualitzacions sobre l'accentuació de la lletra, del mateix Macabich.

32. Fons Joan Llongueras i Badia, BC, top. M 6188/10.

33. *Revista Musical Catalana*, núm. 385 (gener 1936), p. 25.

34. Fitxa d'*Hivern* a l'inventari sardanístic de Músics per la Cobla: <<http://www.musicsperlacobla.cat/obra.php?codi=1.1SamMar001>> [Consulta: 7 novembre 2017].

35. «Pau Casals, d'estrena», *Revista Musical Catalana* (en línia) (17 juliol 2013), <<http://www.revistamusical.cat/pau-casals-destrena/>> [Consulta: 7 novembre 2017].

36. Isidor MARÍ, «La relació entre Baltasar Samper i Isidor Macabich», *Eivissa*, núm. 60 (2004), p. 10-17.

LA MÚSICA DEL PRIMER EXILI

El 26 de gener de 1939, el mateix dia que l'exèrcit franquista entrava a Barcelona, Baltasar Samper fugia de la ciutat cap a França (Moll, 2003, p. 119). De l'exili ja no tornarà mai més. Primer se'n va a París, on es troba amb Pau Casals (Massot, 1992, p. 34; Picún, 2015, p. 163); després estarà un temps al molí del castell Bierville, a Boissy-la-Rivière, a prop de París, juntament amb els escriptors Carles Riba, Pau Romeva, Clementina Arderiu, Ferran Soldevila i el pintor Joaquim Sunyer, amb les famílies respectives (Massot, 2000a, p. 278), i, finalment, a Tolosa de Llenguadoc, on es retrobà amb la seva companya —en aquell temps encara no estaven casats—, Dolors Porta (Massot, 2000a, p. 279; Moll, 2003, p. 120).

Tot i les dificultats òbvies del moment, Samper pogué tirar endavant millor que la majoria dels refugiats, gràcies al fet que aconseguí feina d'organista a la catedral de Tolosa³⁷ i a la direcció de la coral Frederic Mistral, que li organitzà la Fundació Ramon Llull (Massot, 2000b, p. 119); igualment, col·laborava amb els cors que s'havien creat en alguns camps de concentració de refugiats escrivint harmonitzacions de cançons tradicionals catalanes³⁸ (Picún, 2015, p. 150). En canvi, la ben coneguda obra per a cor *Pitchou omé*, tot i ser una cançó popular occitana, va ser escrita ja a Mèxic el 1944 —així ho diu a la partitura hològrafa conservada a la biblioteca Bartolomé March— i pensada, doncs, per a l'Orfeó Català de Mèxic i no per al cor Frederic Mistral de Tolosa (Picún, 2015, p. 155).

L'èxit de l'estrena *Càntic espiritual*, a la catedral de Sant Esteve de Tolosa el Dijous Sant de 1941, animà força Samper; així, gràcies a la correspondència amb Casals i Valls, sabem que durant aquell període va escriure el concert —inacabat— per a piano i orquestra,³⁹ però també que va començar a treballar en un concert per a violoncel, perquè l'estrenàs el mateix Casals, i el cicle de set cançons sobre poesies del poeta suís de llengua alemanya Conrad Ferdinand Meyer, dedicades a la seva amiga Olga Irminger (Picún, 2015, p. 153), que cita Joan Moll en la seva llista d'obres de l'arxiu mexicà.

Del concert per a violoncel només sabem, per l'autobiografia enviada a Valls, que el 1946 encara hi treballava, com també que preparava la composició d'un

37. Amb aquest contracte de treball pogué obtenir el *récépissé* (el permís de residència de treballador autoritzat), cosa que li donava certa estabilitat. Autobiografia del Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva1251.

38. Samper ho torna a explicar en la seva autobiografia. Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva1251.

39. No obstant, en una carta fins ara inèdita —Joan Moll (1997) no la coneix— trobada al fons de Joan M. Thomàs, Samper diu al seu amic que un «concerto per a piano i orquestra que tinc començat» el pensa dedicar al pianista George Copeland, que aquells anys vivia a Mallorca. No sabem si es tracta del mateix concert o si el va reescriure completament a Tolosa fins al punt de considerar-lo «nou». Carta de Samper a Thomàs, 2/6/1932. Fons Joan Maria Thomàs de la Partituroteca de la Universitat de les Illes Balears (UIB), caps 28.

quartet de corda;⁴⁰ d'ambdues obres no tenim, de moment, cap més rastre. De les cançons dedicades a Olga Irminger, sí.

Qui era Olga Irminger? Ara com ara en sabem poc. Coneixem, per mitjà de Samper, que era professora de llengües en una escola de comerç de Zúric⁴¹ i, per alguna raó, amiga de la causa dels catalans republicans («pocs estrangers han comprès com ella tots els nostres problemes», diu Samper a Casals),⁴² però, sobretot, amiga de Samper («una mena d'àngel que per un oblit inexplicable s'ha quedat a la terra»)⁴³ i del seu cercle d'amistats. Per exemple, sabem que Irminger acollí la filla gran dels historiadors Agustí Duran i Hermínia Grau, Núria Duran, durant la Guerra Civil (Estrada, 2012-2013, p. 49); paral·lelament, en la correspondència de Lluís Nicolau d'Olwer a Hermínia Grau, editada per la seva filla, Eulàlia Duran, i Montserrat Albet (1995), el nom d'Olga Irminger hi surt diverses vegades, la majoria per donar, precisament, notícies de Samper. També s'hi refereix, en una carta a l'escriptor Ferran Canyameres (1947), el pintor i caricaturista Feliu Elias, *Apa*:⁴⁴ en aquest cas, Irminger havia de fer d'intermediària per donar unes capsas de colors al dibuixant (Canyameres, 1996, p. 226).

Sembla que Olga Irminger actuava, doncs, com una espècie d'enllaç entre diversos intel·lectuals catalans refugiats durant els anys de guerra i d'exili. Com a ciutadana suïssa, vivia en una zona «segura» i estava fora de tot perill. Samper i Casals s'intercanviaren les partitures del concert de piano a través d'ella (Picún, 2015, p. 153); Valls i Samper, també.⁴⁵ Per això, per l'amistat i l'estima que es tenien, Samper compongué especialment per a ella —més aviat, en honor d'ella—, aquestes *Set cançons* de poemes de Conrad Ferdinand Meyer, el seu poeta preferit.⁴⁶

Gràcies a les cartes coneixem que existien, almenys, tres versions d'aquestes cançons: per a piano en alemany i en anglès —ja que havien de ser interpretades als Estats Units—,⁴⁷ i la versió orquestral. Les darreres formaven part del material que Josep Valls envià al músic Joan Company, després de llegir el seu article sobre Samper l'any 1988 —tot i que la partitura d'orquestra només és d'una de les cançons.

40. Del concert diu que «era ja la meua il·lusió quan encara era a França». Autobiografia del Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva1251.

41. Carta de Samper a Casals, 5/5/1941. Fons ANC1-367 / PAU CASALS 367-T-7078.

42. Carta de Samper a Casals, 5/5/1941, Fons ANC1-367 / PAU CASALS 367-T-7078.

43. Carta de Samper a Valls, 12/2/1946. Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva1251.

44. Feliu Elias convisqué amb el matrimoni Samper-Porta els anys de Tolosa (Joan MOLL, «Conversa d'en Joan Moll amb na Dolors Porta», a *X Simposium i Jornades Internacionals de l'Orgue Històric de les Balears. X Trobada de Documentalistes Musicals*, 2003, p. 120).

45. Correspondència entre Josep Valls i Olga Irminger. Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva972.

46. «[...] Il est mon écrivain favori et c'est pourquoi que notre ami m'a fait ce cadeau charmant et précieux [...]. Pour Balt et pour moi ces Lieder ont une signification toute spéciale, il serait difficile à expliquer», carta d'Olga Irminger a Josep Valls, 17/3 (1946?), top. Jva972.

47. Carta de Samper a Valls, 12/2/1946. Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva1251.

FIGURA 4. Olga Irminger, al centre, amb Lluís Garcia Renart i la seva tia.
Fotografia feta probablement a Zuric, entre el desembre de 1951 i el gener de 1952.

FONT: Fons personal de Lluís Garcia Renart.

Finalment, respecte a obres fins ara perdudes o desconegudes, l'autobiografia enviada a Valls també donava relació de les versions orquestrals de les *Cançons franciscanes* i de la *Cançó de taverna*, a més d'una balada per a piano i vint-i-quatre cançons per a veu i piano, més de les que havíem trobat fins ara.

L'ARXIU PERSONAL DE BALTASAR SAMPER A MÈXIC

Baltasar Samper va passar els darrers vint-i-quatre anys de la seva vida a Mèxic; un període que fins avui és, en línies generals, el més desconegut de la vida del músic. Perseguir, dins el marc de la tesi doctoral, la pista de Samper fins al continent americà, resseguir-ne els passos, ens semblava, doncs, una necessitat de recerca.

Arran de la feina del pianista Joan Moll sabíem l'existència de l'important conjunt documental que la família de Baltasar Samper conservava a Mèxic; és ell, d'altra banda, qui en tots aquests anys no hi ha perdut mai el contacte, primer amb el fill del mestre, Josep Samper i Porta, i ara amb el net, Àngel Samper Wilson.

Gràcies a l'ajuda de Joan Moll vaig posar-me en contacte amb Àngel, que va accedir a mostrar-me tota la documentació que guarda a casa seva. Aprofitant la meva estada d'investigació a la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic l'estiu del 2017, sota la coordinació de la doctora Consuelo Carredano, vaig tenir l'oportunitat de conèixer Àngel Samper i consultar diverses vegades el llegat del seu avi. El resultat va ser, fins i tot, millor —i més important— del que esperava.

El fons documental de Baltasar Samper el constituïen quatre caps de cartó —tres, una vegada ordenat el material. A dins hi havia centenars —o milers— de papers diversos, la gran majoria dels quals eren partitures hològrafes a ploma, esborranys a llapis, i algunes d'impreses. N'hi havia d'enquadrades, d'altres agrupades en carpetes i farcells fermats amb cordills, i moltes, soltes. La majoria també duïen títol, però d'altres no tenien res que les identificàs. A part d'això vam trobar-hi altres documents, com ara cartes, programes, dibuixos i algunes obres dedicades a altres autors.

El caos era considerable. Vam passar uns quants dies ordenant tot aquell material. Finalment, tots dos, Àngel Samper i jo mateix, aconseguírem, amb tres sessions de moltes hores, posar un poc d'ordre a la paperassa i aconseguir tenir una idea més fiable del veritable valor de la documentació. El resultat d'aquell treball a casa d'Àngel Samper és la llista que adjuntam com a annex II.

FIGURA 5. Part del fons personal de Samper a casa del seu net a Mèxic.

FOTOGRAFIA: Amadeu Corbera.

En total són quaranta-dues «unitats documentals», provisionals, agrupades segons la coherència que ens va ser possible d'establir treballant en les condicions d'aquell moment, en un espai del tot insuficient i inadequat i amb el temps just —el menjador de casa d'Àngel Samper, que, per raons òbvies, no podíem tenir ocupat indefinidament. La lògica organitzativa, doncs, per la qual hem fet les agrupacions del material és la següent:

1) Per títol: totes les versions, reduccions, etc. d'una mateixa obra són ajuntades dins una mateixa unitat.

2) Per gènere: bandes sonores, cançons per a veu i piano, arranjaments, etc.

3) Per finalitat o afinitat: la unitat 1 «Cicle de cançons instrumentals», per exemple, no sabem què és; potser són els arranjaments que feia per a les ràdios.⁴⁸ En tot cas, tant per temàtica com per escriptura, sembla que totes les partitures formen part d'un mateix conjunt. Una altra mostra són les unitats 28 i 32. En aquest cas, la interpretació de la finalitat és nostra. Per com estaven agrupades les partitures (en feixos diferents), entenem que algunes pertanyen al repertori que Samper va harmonitzar per a l'Orfeó Català de Mèxic, mentre que les altres foren escrites perquè les cantassin l'Orfeó Frederic Mistral de Tolosa i/o els cors dels camps de refugiats catalans.

Les condicions materials i temporals en què vàrem treballar no ens van permetre arribar més lluny, ni fer millor aquesta llista. Esperam tenir l'oportunitat de revisar-la i d'aprofundir en la tasca d'inventari tan aviat com tot el fons arribi a Mallorca, ja que la Conselleria de Cultura del Govern de les Illes Balears està en la fase final dels tràmits per comprar-lo. Una vegada a Mallorca, amb l'espai adequat i sense presses, serà possible refer-la segons uns criteris més coherents i amb més coneixement sobre la documentació.

LES SORPRESES DEL LLEGAT MEXICÀ DE SAMPER

Una vegada ordenat el material, la sorpresa principal va ser que la llista resulta molt més llarga del que havia donat a conèixer Joan Moll (2003). Ell explica que aquestes partitures no eren a casa de Dolors Porta, «sinó en el seu antic domicili del carrer d'Amsterdam, que no habitaven feia molts d'anys» (Moll, 1997, p. 264), i que qui les va anar a cercar i les hi dugué fou el seu fill. No les hi va dur totes? No ho sabem, però en tot cas ara veim que hi havia molt més material, molt del qual és inèdit o gairebé inèdit.

El llegat mexicà de Baltasar Samper té un valor extraordinari. Primer, perquè hi ha quasi tota l'obra coneguda, composta o arranjada pel músic: la feina de tota una vida,⁴⁹ que ens hauria de permetre obtenir, finalment, un retrat fidel de la seva

48. Autobiografia, p. 2. Fons Josep Valls i Royo, BC, top. Jva1251.

49. Tot i que potser n'hi havia més que no coneixem. A l'autobiografia, Samper explica que totes les obres que tenia a Mèxic les va recuperar a París, ja que abans de sortir de Barcelona va poder deixar-les al consolat. Un bombardeig destruï casa seva, encara que abans pogué dur la majoria de les

talla com a creador, com també resseguir-ne l'evolució estètica i estilística al llarg de quasi cinquanta anys i diferents períodes vitals —que també són els períodes vitals de tota la generació noucentista i republicana. Segon, perquè ens ha aparegut documentació que no coneixíem o, més ben dit, que no esperàvem. D'entre les «sorpreses», una de les més destacades va ser l'aparició de dos feixos amb els esborranys de dues bandes sonores, *La perla* i *Maclovía*. Aquestes dues pel·lícules (1945 i 1948), del cineasta Emilio Fernández, *El Indio*, són autèntics clàssics de l'«època daurada» del cinema mexicà i formen part del cicle canònic de tipus indigenista (Tierney, 2007, p. 3) del director mexicà.

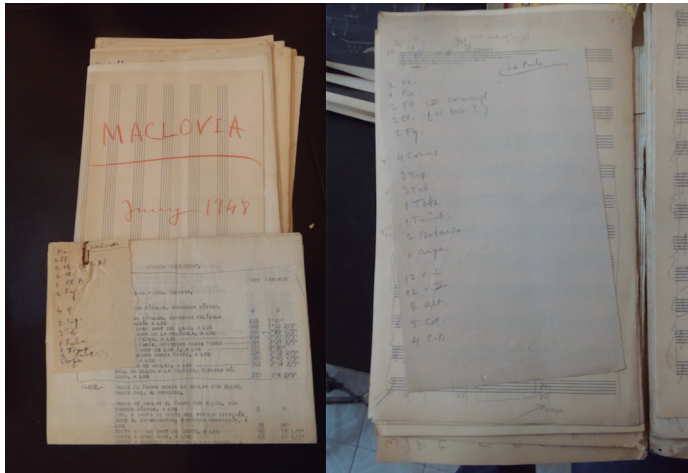

FIGURA 6. Fotos dels esbossos de les partitures *La perla* i *Maclovía*.
FOTOGRAFIA: Amadeu Corbera.

No obstant, la banda sonora d'aquests dos films és o hauria de ser obra del compositor Antonio Díaz Conde, tal com consta en tots els registres. Díaz Conde (de naixement, Díaz García) era també un músic català, més jove, que havia arribat a Mèxic no exiliat, sinó per guanyar-s'hi la vida, i que, segons Dolors Porta, era alumne de Samper, padrí del seu fill Josep i, a més, «va fer moltes de pel·lícules lllevant-lis a ell» (Moll, 2003, p. 121). No sabem fins a quin punt això és cert, però sí que és veritat que entre tota la documentació de Samper aparegueren alguns esborranys solts amb la firma d'«Antonio Díaz». Com a compositor, doncs, feu carrera al cinema mexicà i formà part de l'equip habitual d'Emilio Fernández; en una entrevista poc abans de morir,⁵⁰ Díaz confessava que se sentia es-

coses i guardar-les a l'Arxiu Històric [de la Ciutat]. Finalment, un «amic» pogué amagar això també en una fàbrica d'espardenyes de Sant Celoni, però només una part, diu, fou recuperat. Autobiografia, p. 3-4. Fons Josep Valls i Rojo, BC, top. Jva1251.

50. Eugenia MEYER (coord.), *Testimonios para la historia del cine mexicano*, 1976, p. 92.

pecialment orgullós de la música de *La perla*: «[...] En *La perla* sí sentía el trabajo que había hecho, sabía que era merecedor [d'un premi Ariel]». Tanmateix, el fet és que l'esborrany de *La perla*, amb lletra i indicacions de Baltasar Samper, és entre el seus papers. I en el cas de *Maclovía*, l'esborrany encara és més clar —més net i més llarg— i, fins i tot, amb el metratge musical. Per seguir amb la «sorpresa», en un altre document del llegat, una espècie de nota biogràfica pòstuma, sense signar, diu que Samper «[...] col·laboré en la música de otras películas: *Maclovía*, *La perla*, *La morena de mi copla* y otras».

A Baltasar Samper no li agradava fer música de cine —arriba a tractar el gènere de «sub-musiqueta» (Moll, 2000, p. 251)—, però fins ara sabíem del cert que a Mèxic havia escrit, tot i això, les músiques dels films *La barraca* i *La morena de mi copla* (1945 i 1946). Així doncs, la pregunta és clara: Baltasar Samper va escriure també la música de *Maclovía* i *La perla*? I, en aquest cas, per què no ho va signar ell? Hi havia problemes amb el sindicat de músics o la societat d'autors? Ho va fer per ajudar el seu alumne? Si és així, per què va fer tanta feina que fins i tot tenia el minutatge de les pel·lícules? I per què Antonio Díaz Conde s'atribuí tot el mèrit en exclusiva? Fou d'acord mutu o realment li va «llevar» aquestes pel·lícules al seu mestre? En tot cas, la incògnita ens obre una nova línia: si Baltasar Samper va ser, o no, el veritable compositor —o, com a mínim, coautor— de les bandes sonores de dues de les pel·lícules més emblemàtiques de la història del cinema mexicà.

Destacam, a més, les dues cartes d'Isidor Macabich i les tres il·lustracions. Les cartes del canonge eivissenc són les que va enviar a Samper per la proposta de l'himne del centenari l'any 1935, que ja hem comentat. Amb les cartes trobam l'esbós de l'himne, amb les observacions del compositor sobre l'accentuació del text, les mateixes que Isidor Marí, en el seu article, es lamentava de «no haver pogut comprovar amb detall quines eren [...], perquè els adjunts a aquesta carta no els havia conservat Macabich»,⁵¹ i que ara, finalment, podran tenir resposta.

Els tres dibuixos són també ben interessants: tres caricatures de Baltasar Samper, d'èpoques diferents. Una correspon a Jaume Passarell, caricaturista, periodista i simpatitzant d'Acció Catalana que treballà, entre d'altres, en *La Publicitat* i *Mirador*, els dos mitjans barcelonins on Samper escrivia regularment, i que, com ell, s'exilià a França —encara que cap al 1950 tornà a Badalona (Abrás, 1990, p. 80)—; no en sabem la data. El segon dibuix, en canvi, és més fàcil de datar i ubicar, ja que posa «Sunyer 1939 Bierville»; és, per tant, obra de Joaquim Sunyer, fet durant l'estada dels primers mesos de l'exili al famós molí. La tercera caricatura mostra un Baltasar Samper en posició de dirigir, amb un flotador al darrere on es llegeix clarament «Nyassa», i una dedicatòria al costat: «Al mestre Samper, en justa venjança a les bronques dels assatjos», signada i datada per «M Porta», 1942.

51. Isidor MARÍ, «La relació entre Baltasar Samper i Isidor Macabich», *Eivissa*, núm. 60 (2004), p. 15.

FIGURA 7. Els tres dibuixos de Samper de Passarell, Porta i Sunyer.
FOTOGRAFIA: Amadeu Corbera.

«M Porta» és Marcellí Porta —pintor, il·lustrador i col·laborador, entre d'altres, del diari d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), *L'Opinió*—, que arribà a Mèxic en el mateix viatge del Nyassa que Baltasar Samper i Dolors Porta.⁵² Durant les setmanes que durà el trajecte, Samper organitzà un cor, tal com recordava Rosa Maria Duran, que aleshores era una nina de nou anys (Figueres, 2007, p. 151): «[...] la travessa va ser molt llarga. Així que amb tant de temps vam fer amistats i el mestre Baltasar Samper va formar una massa coral i cantàvem cançons com *Muntanyes regalades*, *El noi de la mare* o *El desembre congelat* [...]». La referència del caricaturista a les «bronques» dels assaigs és, d'entrada, una prova més d'aquesta activitat musical entre els refugiats, i ens dibuixa un Samper exigent, fins i tot en aquelles circumstàncies; una dedicació al treball que potser era, enmig d'un context terriblement incert i desesperant, l'únic que tenia i l'únic que li quedava.

52. De fet, en el registre d'arribada a Mèxic, Dolors Porta i Marcellí Porta consten com a nebots de Baltasar Samper, tot i que no tenien cap relació familiar entre ells. «Relaciones de compatriotas llegados», Fons República Espanola, Biblioteca Nacional de Antropología e Historia, exp. 6024, «Nyassa», rodet 94.

CONCLUSIONS

Hem vist que la llista d'obres de Samper és, doncs, molt més llarga i molt més important del que ens imaginàvem i que el situa, en la faceta de compositor, en la línia dels seus contemporanis més destacats. Considerat encara avui dia un creador nacionalista, l'estudi contextualitzat de les seves obres, ara que som a prop de tenir-les totes a l'abast, amb les cartes i els escrits corresponents, ens podria mostrar un camp estètic més ampli i altres inquietuds intel·lectuals, i a través d'això, aportar més informació per a un període, de la generació catalana de la República, que encara tenim pendent d'estudiar en tota la complexitat i globalitat. En el cas concret de Samper, a més, l'estudi ens transporta a altres espais que fins ara són massa tangencials en la historiografia musical catalana, com és Mallorca i les illes Balears, i ens pot ajudar a entendre millor l'aproximació estètica del mallorquinisme noucentista al projecte regeneracionista del Principat.

En paral·lel a tot això, el cas particular de Samper destaca perquè és l'única figura de l'escena més brillant de la música catalana i del republicanisme artístic que es desplaça a Mèxic, juntament amb el grup més nombrós d'exiliats catalans i espanyols; i és en aquest paper de referent artístic que acomplirà una funció important —política, musical i intel·lectual— en la comunitat catalana: un rol que pocs músics tenen, probablement diferent del de Pau Casals, i que encara tot just començam a entreveure. L'estudi del seu llegat, contextualitzat i interpretat a través de documentació, ens hauria d'obrir nous camins, també, per a una comprensió més profunda d'aquest període.

Per tant, viatjar fins a Mèxic i haver pogut veure i fer la relació, ni que fos de manera provisional i amb totes les limitacions del moment, del fons documental personal de Samper va valer la pena. Gràcies a aquesta estada, el Govern de les Illes Balears va iniciar les gestions per fer efectiu el retorn d'aquest material a Mallorca. Esperam que aviat es tanquin i tinguem l'oportunitat d'estudiar-lo com cal.

El llegat de Baltasar Samper és, doncs, un dels darrers grans arxius documentals d'un músic català que queda per ser retornat als Països Catalans, després que l'any 2011 la Biblioteca de Catalunya rebés el fons de Josep Valls. Quasi tots els amics de Samper (Mompou, Blancafort, Toldrà, Gerhard, Lamote de Grignon, etc.), per no parlar de Pau Casals, han estat restituïts com a figures cabdals de la música catalana noucentista i del període republicà. No fou així en el cas de Samper, que no gaudeix encara avui dia de la popularitat i el reconeixement que tengué abans de la guerra.

Baltasar Samper, que sempre fou un català de Mallorca, un mallorquí a Barcelona i un republicà enyorat del seu país i de l'illa durant vint-i-quatre anys, visqué sempre entre dues aigües: dues ribes del Mediterrani, dos continents, tres països i mai, però, una única pàtria que ara el vulgui reclamar. Potser perquè era vist com a massa mallorquí per la Catalunya postfranquista, massa republicà per una Mallorca majoritàriament conservadora, massa català per l'Espanya moderna i massa espanyol per la musicologia mexicana: no ser d'enlloc ben bé i fer de tot una mica li donà un gran prestigi en vida, però probablement l'ha condemnat a un oblit injust fins avui.

BIBLIOGRAFIA

MONOGRAFIES

- ABRAS POU, Margarida. «Jaume Passerell». *Carrer dels Arbres: Revista Anuari del Museu de Badalona*, núm. 1 (1990), p. 77-88. També disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/CarrerArbres/article/view/294771/383305>> [Consulta: 19 novembre 2017].
- ALBET, Montserrat. «Evocació de Baltasar Samper». *Serra d'Or*, 344 (1988), p. 62-63.
- AYATS, Jaume. «Breu panorama de l'etnomusicologia a Catalunya entre 1875 i 1936». *Recerca Musicològica*, núm. 14 (2004), p. 123-138. També disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/RecercaMusicologica/article/view/39167>> [Consulta: 8 desembre 2017].
- CANYAMERES, Ferran. *Obra completa*. Vol. VI: *Epistolari (1939-1951)*. Edició a cura de Montserrat Canyameres i Casals. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1996.
- CARBONELL, Xavier. «Samper i Marquès, Baltasar». A: *Gran enciclopèdia de la música*. Vol. 7. Barcelona: Grup Enciclopèdia Catalana, 2002.
- CASARES RODICIO, Emilio. «Baltasar Samper, entre el nacionalismo y el impresionismo». A: *La música en la generación del 27: Homenaje a Lorca, 1915/1939*. Madrid: Ministerio de Cultura. Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música, 1986, p. 139-147.
- «Samper Marquès, Baltasar». A: *Diccionario de la música española e hispanoamericana*. Vol. 9. Madrid: Fundación Autor: Sociedad General de Autores y Editores, 2002, p. 638-642.
- COMPANY FLORIT, Joan. «El centenari de Baltasar Samper: 50 anys de música, 50 anys de silenci?». *Revista Musical Catalana*, 50 (1988), p. 5-9.
- «Samper i Marquès, Baltasar». A: AVIÑOÀ, Xosé (coord.). *Història de la música catalana, valenciana i balear*. Vol. X. Barcelona: Edicions 62, 2003, p. 184-185.
- ESTRADA CAMPANY, Clara. «Agustí Duran i Sanpere i els arxius catalans. De la Generalitat republicana a la depuració franquista (1931-1940)». *Miscel·lània Cerverina*, núm. 22 (2012-2013), p. 15-84.
- FIGUERES, Josep Maria. *Veus de l'exili: 20 testimonis de la diàspora catalana*. Valls: Cossetània, 2007.
- GAYÀ SITJAR, Miquel. *Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*. Palma: Moll, 1998.
- *Epistolari de Maria Antònia Salvà a Miquel Ferrà*. Edició a cura de Francesc Lladó i Rotger. Palma: Moll, 2006.
- MARGAIS, Xavier. *El moviment esperantista a Mallorca*. Palma: Documenta Balear, 2002.
- MARÍ, Isidor. «La relació entre Baltasar Samper i Isidor Macabich». *Eivissa*, núm. 60 (2004), p. 10-17.
- MARTÍ, Josep. «Etnomusicologia catalana: entre la literatura, la musicologia i l'antropologia». *Aixa: Revista Biannual del Museu Etnològic del Montseny, La Gabella*, núm. 4 (1991), p. 19-34.
- MAS I VIVES, Joan (dir.). *Diccionari del teatre a les Illes Balears*. Vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

- MASSOT I MUNTANER, Josep. *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra: 1930-1950*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978.
- *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- *De la guerra i de l'exili: Mallorca, Montserrat, França, Mèxic (1936-1975)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000a.
- *Antoni M. Sbert: Agitador, polític i promotor cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000b.
- *Escriptors i erudits contemporanis: Vuitena sèrie*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- MEYER, Eugenia (coord.). *Testimonios para la historia del cine mexicano*. Ciutat de Mèxic: Cineteca Nacional, 1976. (Cuadernos de la Cineteca Nacional; 4)
- MOLL I MARQUÈS, Joan. «La recerca de la música de Baltasar Samper». A: *IV Trobada de Documentalistes Musicals*. Lluçmajor: Fundació ACA, 1997, p. 259-269.
- «Aspectes de la correspondència de Baltasar Samper amb Mn. Joan Maria Thomàs (I)». A: *VII Trobada de Documentalistes Musicals*. Campos: Fundació ACA, 2000, p. 243-256.
- «Conversa d'en Joan Moll amb na Dolors Porta». A: *X Simpòsium i Jornades Internacionals de l'Orgue Històric de les Balears. X Trobada de Documentalistes Musicals*. Palma: Fundació ACA, 2003, p. 117-125.
- MONTALSALVATGE, Xavier. «Baltasar Samper». *Destino*, vol. 1491-1494 (1966), p. 97.
- NAVARRO, Ramon. *L'educació a Catalunya durant la Generalitat, 1931-1939*. Barcelona: Edicions 62, 1979.
- PARETS, Joan [et al.]. «Biografia de Baltasar Samper». A: *Actes del Congrés Internacional d'Estudis Històrics «Les Illes Balears i Amèrica»*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1992, p. 243-252.
- PERSIA, Jorge de. *Ecos de músicas lejanas: músicos catalanes en el exilio*. Barcelona: Icaria: Institut Ramon Llull, 2012.
- PICÚN, Olga. «Conversaciones diferidas en el exilio. La correspondencia de Baltasar Samper a Pau Casals». *Cuadernos de Música Iberoamericana*, núm. 28 (2015), p. 143-172.
- PICÚN, Olga; CARREDANO, Consuelo. «Músicos en la sombra: historias desconocidas del exilio republicano español en México». A: *Exils et mémoires de l'exil dans le monde ibérique (XIIe-XXIe siècles) / Exilios y memorias del exilio en el mundo ibérico (siglos XII-XXI)*. Montpeller: Institut de Recherche Intersite en Études Culturelles, 2014, p. 277-288.
- ROQUER, Jordi. «Els sons ocults del paper perforat». *Revista Catalana de Musicologia*, núm. VII (2014), p. 137-152. També disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/RevistaMusicologia/article/view/297086/386023>> [Consulta: 13 novembre 2017].
- RUIZ CABALLERO, Antonio. *Tras las huellas de Baltasar Samper: influencia de un músico e investigador catalán en la investigación musical mexicana*. Memòria d'investigació guanyadora d'una de les borses d'estudis Generalitat de Catalunya en els Premis Sant Jordi 2015 de l'Institut d'Estudis Catalans. [Pendent de publicació]
- SAMPER, Baltasar. *Estudis sobre la cançó popular*. Edició a cura de Josep Massot i Muntaner. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

TIERNEY, Dolores. *Emilio Fernández: Pictures in the margins*. Manchester: Manchester University Press, 2007.

VERDAGUER, Màrius. *La ciutat esvaïda*. Palma: Moll, 1977.

PREMSA

«Música y teatros». *La Vanguardia* (8 gener 1916).

«Baltasar Samper, il·lustrador de films». *Mirador* (4 abril 1935).

«*Mirador* emprèn la representació d'una obra teatral». *Mirador* (2 maig 1935).

«Dimarts que ve, al Poliorama». *Mirador* (9 maig 1935).

«*Perquè demà surti el sol*». *Mirador* (23 maig 1935).

«Concert de Cap d'Any». *Revista Musical Catalana*, núm. 385 (gener 1936).

«Pau Casals, d'estrena». *Revista Musical Catalana* [en línia] (17 juliol 2013). <<http://www.revistamusical.cat/pau-casals-destrena/>>.

Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya [en línia] (26 març 1934). <<http://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1934/19340085.pdf>>.

ARXIU CONSULTATS

Arxiu Comarcal del Priorat: Col·lecció Miquel Vidal i Llecha, Mas Roger.

Arxiu Nacional de Catalunya: Fons Pau Casals.

Biblioteca de Catalunya:

— Fons Conxita Badia

— Fons Manuel Blancafort

— Fons Josep Carner

— Col·lecció Robert Gerhard

— Fons Joan Llongueras i Badia

— Fons Nadal Puig i Busquets

— Fons Josep Valls i Royo

Biblioteca de la Fundació Bartolomé March: Fons Baltasar Samper.

Biblioteca del Conservatori Municipal de Música de Barcelona.

Biblioteca Lluís Alemany:

— Fons Maria Antònia Salvà

— Fons de partitures

Biblioteca Nacional de Antropología e Historia: Fons República Espanyola.

Partituroteca de la Universitat de les Illes Balears: Fons Joan Maria Thomàs.

ANNEX I: LLISTA D'OBRES DE SAMPER CONEGUDES FINS AVUI

Tipus	Joan Company (1988)	Parets <i>et al.</i> (1992)	Casares (2002)	Carbonell (2002)	Company (2003)	Moll (2003). Mèxic
Orquestra	<i>Suite Mallorca</i>	<i>Suite Mallorca</i>	<i>Suite Mallorca</i>	<i>Suite Mallorca</i>	<i>Suite Mallorca</i>	<i>Suite Mallorca</i>
Orquestra	<i>Ritual de pagesia</i>	<i>Ritual de pagesia</i>	<i>Ritual de pagesia</i>	<i>Ritual de pagesia</i>	<i>Ritual de pagesia</i>	
Orquestra	<i>Dances mallorquines</i>	<i>Dances mallorquines</i>	<i>Dances mallorquines</i>	<i>Dances mallorquines</i>	<i>Dances mallorquines</i>	<i>(Tres) Dances mallorquines</i> **:*
Orquestra			<i>Concert per a piano i orquestra</i>		<i>Concert per a piano i orquestra</i>	<i>Concert per a piano i orquestra</i>
Orquestra i veu	<i>Càntic espiritual</i>	<i>Càntic espiritual</i>		<i>Càntic espiritual</i>	<i>Càntic espiritual</i>	
Orquestra i veu	<i>La balada de Luard el mariner</i>	<i>La balada de Luard el mariner</i>		<i>La balada de Luard el mariner</i>	<i>La balada de Luard el mariner</i>	<i>La balada de Luard el mariner</i>
Orquestra i veu				<i>L'estel dins la llar</i>		<i>L'estel dins la llar</i>
Orquestra i veu				<i>El Seryal</i>		
Orquestra i veu					<i>Cançons franciscanes</i>	
Orquestra i veu						<i>Set cançons sobre textos de CF Meyer</i>
Orquestra i veu						<i>Cançó de taverna</i>
Veu i piano	<i>Cançó de la sirena</i>	<i>Cançó de la sirena</i>	<i>Cançó de la sirena</i>		<i>Cançó de la sirena</i>	
Veu i piano	<i>La Pobla de Llitet</i> *	<i>La Pobla de Llitet</i> *		<i>La Pobla de Llitet</i> *	<i>La Pobla de Llitet</i> *	<i>Del monestir a la Pobla</i>
Veu i piano	<i>Enigma</i>	<i>Enigma</i>	<i>Enigma</i>	<i>Enigma</i>	<i>Enigma</i>	

Tipus	Joan Company (1988)	Parets <i>et al.</i> (1992)	Casares (2002)	Carbonell (2002)	Company (2003)	Moll (2003). Mèxic
Veui piano	<i>Amor, tinc por</i> <i>Recobrament</i>	<i>Amor, tinc por</i>	<i>Amor, tinc por</i>	<i>Amor, tinc por</i> <i>Recobrament</i>	<i>Amor, tinc por</i> <i>Recobrament</i>	<i>Amor, tinc por</i> <i>Recobrament</i>
Veui piano	<i>Glosa**</i>	<i>Glosa</i>	<i>Glosa</i>	<i>Glosa</i>	<i>Glosa</i>	<i>Glosa</i>
Veui piano	<i>Cirerer florit</i>	<i>Cirerer florit</i>	<i>Cirerer florit</i>	<i>Cirerer florit</i>	<i>Cirerer florit</i>	<i>Cirerer florit</i>
Veui piano	<i>Plors d'infants</i>	<i>Plors d'infants</i>		<i>Plors d'infants</i>	<i>Plors d'infants</i>	
Veui piano	<i>Sonets de Shakespeare</i>	<i>Sonets de Shakespeare</i>	<i>Sonets de Shakespeare</i>	<i>Sonets de Shakespeare</i>	<i>Sonets de Shakespeare</i>	<i>Sonets de Shakespeare</i>
Veui piano	<i>Tu que dorms o beques</i>	<i>Tu que dorms o beques</i>	<i>Tu que dorms o beques</i>	<i>Tu que dorms o beques</i>	<i>Tu que dorms o beques</i>	<i>Tu que dorms o beques</i>
Veui piano	<i>Plors</i>	<i>Plors</i>	<i>Plors</i>		<i>Plors</i>	<i>Plors</i>
Veui piano	<i>Desig</i>	<i>Desig</i>	<i>Desig</i>		<i>Desig</i>	<i>Desig</i>
Veui piano	<i>Cançó de les ones</i>	<i>Cançó de les ones</i>	<i>Cançó de les ones</i>			
Veui piano	<i>Cançons franciscanes***</i>	<i>Cançons franciscanes***</i>	<i>Cançons franciscanes***</i>		<i>Cançons franciscanes***</i>	<i>Cançons franciscanes***</i>
Veui piano	<i>Cançó de taverna</i>	<i>Cançó de taverna</i>	<i>Cançó de taverna</i>		<i>Cançó de taverna</i>	<i>Cançó de taverna</i>
Veui piano	<i>L'amor de les tres germanes</i>	<i>L'amor de les tres germanes</i>	<i>L'amor de les tres germanes</i>		<i>L'amor de les tres germanes</i>	<i>L'amor de les tres germanes</i>
Veui piano	<i>Scherzo</i>		<i>Scherzo</i>		<i>Scherzo</i>	<i>Scherzo</i>
Veui piano		<i>Excelsior</i>			<i>Excelsior</i>	<i>Excelsior</i>
Veui piano		<i>Alpestre</i>			<i>Alpestre</i>	<i>Alpestre</i>
Veui piano		<i>Quiromància</i>				
Veui piano	<i>El mariner</i>		<i>El mariner</i>		<i>El mariner</i>	<i>Capvespre de jury</i>
Veui piano						<i>Una esperança tardana</i>

Ve u i piano	<i>Christmas wishes</i>		
Ve u i piano	<i>El bon caçador</i>		
Ve u i piano	<i>Cançó de l'anada a Moriserrat</i>		
Ve u i orgue	<i>Al sagrat cor</i>	<i>Al sagrat cor</i>	
Ve u i orgue	<i>Goigs a la lloança de la Santa mallorquina Catalina Thomàs</i>	<i>Goigs a la lloança de la Santa mallorquina Catalina Thomàs</i>	<i>Goigs a la lloança de la Santa mallorquina Catalina Thomàs</i>
Ve u i orgue	<i>Himne de dona Santa Maria d'Eivissa****</i>		
Cor	<i>Pitchou omé</i>	<i>Pitchou omé</i>	<i>Pitchou omé</i>
Cor	<i>Sant Joan</i>	<i>Sant Joan</i>	<i>Sant Joan</i>
Cor	<i>Oració de monja</i>	<i>Oració de monja</i>	<i>Oració de monja</i>
Cor	<i>L'om</i>	<i>L'om</i>	<i>L'om</i>
Cor	<i>Cançó de l'espada</i>	<i>Cançó de l'espada</i>	<i>Cançó de l'espada</i>
Cor	<i>L'estiu</i>		
Cor	<i>Cançó trista</i>		
Piano	<i>Ritnal de pagesia</i>	<i>Ritnal de pagesia</i>	<i>Ritnal de pagesia</i>
Piano	<i>Danses mallorquines</i>	<i>Danses mallorquines</i>	<i>Danses mallorquines</i>
Piano	<i>Lai d'amour</i>	<i>Lai d'amour</i>	<i>Lai d'amour</i>
Piano	<i>Variacions sobre un tema original</i>	<i>Variacions sobre un tema original (perduda)</i>	<i>Variacions sobre un tema original</i>

Tipus	Joan Company (1988)	Parets <i>et al.</i> (1992)	Casares (2002)	Carbonell (2002)	Company (2003)	Moll (2003). Mèxic
Piano						<i>Molts d'anys, Marteta! (per a la mà esquerra)</i>
Piano		<i>Balada</i>				
BSO orquestral		<i>Mallorca, la isla dorada</i>				
BSO orquestral		<i>La barraca</i>				<i>La barraca</i>
BSO orquestral						<i>La morena de mi copla</i>
Escènica		<i>El rei de Bàbia</i>				

* La cançó *La Poble de Llitet* en realitat es titula *Del monestir a la Poble*. L'únic autor que en dona el nom real és Joan Moll (2003) en la seva llista d'obres mexicanes.

** Joan Company (1988) la titula *Glossa*, però tant els manuscrits com l'edició impresa i els altres autors la titulen correctament, *Glosa*.

*** Les *Cançons franciscanes* són tres: «Cançó de l'aigua», «Cançó de les engrunes» i «Romanç de les mans obertes».

**** Moll dona notícia d'una tercera dansa, la «Dansa dels cossiers», que s'afegeix a les altres dues conegudes.

***** Aquí s'equivoça: l'*Himne* no és per a veu i piano, sinó per a veu i orgue. A més, Emilio Casares («Samper Marquès, Baltasar», a *Diccionario de la música española e hispanoamericana*, vol. 9, 2002), equivocadament, cita l'existència d'una versió orquestral de les *Variacions* (és l'únic que ho fa). També dona per perduda la partitura de la versió per a piano. Encara faltava un any perquè Joan Moll publicàs la seva relació d'obres que va veure a Mèxic, entre les quals hi havia les *Variacions*.

ANNEX II: LLISTA D'OBRES DEL FONDS PERSONAL
DE BALTASAR SAMPER DE MÈXIC

1. «Cicle de cançons instrumentals»? Per a orquestra (particelles)

The heart worships
Cuarteto a voces
The moon and I
Mistress-Mine
Marcha
In my garden (amb apunts al darrere)
Until
One alone
The last song
Phyllis was a faire maide
Cubano
Come again
Into the night
Dream valley
Because
A piper

2. Arranjaments

Liebe Schwester, tanz mir!
Ol' Texas
The Ash Grouth
Coses diverses de Dolors Porta (escola)
Altres per a sopranos i piano
Poema (Turina), 1949
Albaicin (Palau), 1949
Arabian Nights (M. Boguslawki).
Hawaiana (Ruiz Suárez)
Coplas de Curro Dulce (F. J. Obradors)

3. Cançons: veu i piano

Cançons sobre poemes manuscrites

Desig (dues versions)
Goigs a la lloança de la santa mallorquina Catalina Thomàs
Plors (dues versions)
Cançó de la sirena
Amor, tinc por
Recobrament
Excelsior (dues versions)
L'amor de les tres germanes (I-II-III). Completa
Scherzo
Christmas wishes
Alpestre (dues versions)

Cirerer florit (complet: I i II, cirerer de claustre) i Cançó de les ones
 Cicle complet: Recobriment, Capvespre de juny, Una esperança tardana, Amor
 tinc por i Enigma

Cançó de l'anada a Montserrat (1926), «(amb lletra dedicada a Joan Puntí)»

Cançons sobre poemes impreses

Glosa (dues versions)

Cançó de la sirena

Cançons populars catalanes, occitanes i mexicanes. Manuscrites

El bon caçador (tres versions i un esbós)

Muntanyes regalades (dues versions)

Catarina de Lió

El rossinyolet

La dama de Lió

Pitchou Omé

El pájaro prieto

Del monestir a la Pobla (publicada dins la revista de Catalunya Ràdio)

Grup de cançons occitanes

4. Bandes sonores

Maclovia (1948)

La barraca

La mujer de fuego? (1948?)

María la O?

La guitarra de «La barraca» (una cançó) + esbós d'una obra orquestral desconeguda. Possible obra per a dues guitarres.

Inici d'obra orquestral

5. Cançó de taverna

Versió manuscrita per a veu i orquestra. Esbós

Versió manuscrita de partícels. Completa (1933)

Versió impresa, en francès, per a veu i piano

Versió manuscrita per a veu i piano (1926). Completa

6. L'estel dins la llar

Versió manuscrita per a veu i orquestra (quatre versions; una és datada el 21/6/1938)

Un primer moviment

7. Projecte de ballet català

Les instruccions d'Antoni Joan Garcia

Guió

Altres: poemari *Nit d'hivern*, d'Ambrosi Carrión, i una obra de teatre en castellà, *La cabeza parlante*

8. Concert per a piano. Mov. I i II. Manuscrit

Part de piano

Còpia de la partitura completa

Versió manuscrita (I moviment)

Versió manuscrita (I-II moviments)

Versió esquemàtica manuscrita

Reducció a dos pianos manuscrita

Esborrany

9. Els segadors

Versió per a veu i piano

Versió de cor (probablement, per a l'Orfeó Català de Mèxic)

10. Els P...? Per a piano. Esbós, inacabada

11. Transcripció per a piano d'alguna cosa

12. Balada. Tolosa, febrer de 1942

13. El cant dels ocells. Versió per a violoncel (1952) i piano. Versió per a piano

14. Quartet. Esbós

15. Variacions sobre un tema. Manuscrit. 1921

16. Villanesca (arr. Granados). Inacabat

17. Molts d'anys, Marteta! (1955). Peça per a la mà esquerra sola

18. La balada de Luard el mariner

Particel·les

Partitura completa

19. Cançons franciscanes

Versió per a orquestra (1933). Completa

Versió impresa per a piano

Versió manuscrita per a piano

Particel·les per a orquestra

20. Tres cançons. Cicle complet (Sant Joan, Oració de monja, L'om). Cor

Manuscrit. Esbós

Manuscrit bo

21. Estudi? per a piano. Esbós complet

22. Cançó de l'espadar. Cor

Dues versions (una duu referència de l'Orfeó Tarragoní)

23. El senyal. Veu i orquestra. Manuscrita. També versió bona completa

24. L'estiu. Partitures de veus. Edició de l'Orfeó Mallorquí, Festa de la Música 1926

25. Suite Mallorca

Particel·les completes manuscrites

Versió completa

26. Danses mallorquines

Versió completa de tres danses amb el nom canviat: «Son d'artèsà», «Dansa dels cossiers» i «Ball de la cisterna»

Reducció a dos pianos

Una versió de dos balls («So de pastera» i «Ball de la cisterna») per a orquestra

Dues danses, versió de piano (1928)

Una versió de piano de «So de pastera»

Particel·les de la versió completa de les dues danses

Versió per a dues guitarres de «So de pastera» (Bartomeu Calatayud)

27. Hivern (per a copla). 1935

28. Repertori Orfeó Català

- Sota de l'om (Enric Morera)
 Adéu, germà meu (Walrant)
 Pregària a la Mare de Déu del Roser (Lluís Millet). Dues versions
 Les fulles seques (Enric Morera)
 La verge filant (Émile Jaques-Dalcroze)
 Empordà i Rosselló (Enric Morera)
 Cançó del lladre (Sancho Marraco)
 El cant de la senyera (Lluís Millet)
Arr. Samper
 Muntanyes del Canigó (particel·les)
 Muntanyes regalades (particel·les i versió bona)
 El cant dels ocells (dues versions, completes, l'una amb particel·les)
 El rabadà
 El desembre congelat
 Cançó del lladre
 Per l'aliment del bon vi
 Cançó de bressol (dues versions, una d'incompleta i una de completa en particel·les)
 Virolai
 Pitchou omé (versió 1944) (dues versions)
 El bon caçador
 El pardal
 Els contrabandistes
 Himne nacional mexicana
- 29. Ritual de pagesia**
 Als olivars (versió piano)
 Versió completa per a piano (títols en anglès).
 Versió completa per a piano intitolada
 Versió esbós, completa
 Particel·les
 Partitura completa per a orquestra, amb ordre canviat: «Als figuerals» (passa a ser la II)
- 30. Càntic espiritual**
 Versió de cor, impresa
 Versió de veu i piano
 Versió completa manuscrita (1941)
- 31. Himnes religiosos (diversos)**
- 32. Cançons de l'exili occità**
 Romigoulet que cantos (veu i piano)
 5 cançons occitanes (o de tema occità)
 Cançons occitanes de Jean François Bladé (rec. 1881, amb comentaris)
- Cor**
 Nadal (amb orgue)
 Gentil minyona
 El rabadà

Etc. (vegeu la llista)⁵³

Quaderns amb material de l'OCPC aprofitat per a harmonitzar

33. Trio per a corda. Esbós a llapis. Complet

34. Sonets de Shakespeare. Complets

35. Altres autors, dedicat

Caprici oriental. Lluís Garcia Renart. Berna, 8 d'octubre de 1952: *Per a l'estimat mestre Samper. Afectuosament, Lluís.*

Festa de Sant Antoni. Joan Maria Thomàs. 11 de maig de 1936

Canto funeral. Vicente T. Mendoza. Mèxic DF, 5 de novembre de 1946

Concerto grosso. Jesús Bal y Gay. Juliol de 1958.

El violí de Sant Francesc. Josep Valls (1945).

Camí de Mèxic (1942?). Arranjament per a piano i veu d'una sardana de Ricard Viladesau, dedicada a l'empresari català establert a Mèxic Artur Mundet.

36. Himne de Santa Maria d'Eivissa

Lletra amb comentaris

Dues cartes d'Isidor Macabich

37. Publicacions

Materials II i III de l'OCPC

Separates *Investigación folkórica en México*, vol. II

38. Set cançons de CF Meyer

VI solta veu i piano, sense lletra

Esbós de versió orquestrada, completa, 1942

Esbós de versió piano, 1940

Manuscrita veu i piano (tres versions)

Apunts

Versió reduïda, en anglès

Versió reduïda, en castellà

Lletra en alemany accentuada

Versió manuscrita per a orquestra, en anglès

Versió manuscrita per a orquestra, en alemany

39. Apunts biogràfics i un assumpte contractual

40. Tres dibuixos del mestre Samper

41. Duet per a piano i flauta?

42. Esbós per a l'obra orquestral *Vals*

53. Correspon a una llista manuscrita, de Samper, amb les cançons suposadament harmonitzades per a l'Orfeó Català de Mèxic. Les cançons són les següents: *Cançó de bressol, El bon caçador, Els contrabandistes, L'beru Riera, Els fadrins de Sant Boi, Els tres tambors, Muntanyes del Canigó, Don Joan i don Ramon, Hola, fia meva, Sant Ramon, El mestre, Muntanyes regalades, Cançó de lladre, L'estudiant de Vich (sic) i El poder del cant*. No obstant això, *Hola, fia meva, L'estudiant de Vich i El poder del cant* no apareixen en els papers del fons de Samper.